

Nové budovy rakouských knihoven

Gerald Leitner, Heike Merschitzka (Linec) a Helmut Windinger (Salcburk)

Resumé:

Knihovny ve světě i v Rakousku zažívají konjunkturu navzdory proroctvím neodvratného konce. V průběhu posledních cca dvaceti let vzrostla návštěvnost rakouských knihoven o více než 40 %.

Nové informační a komunikační technologie nezasadily knihovnám smrtelnou ránu – naopak – daly jim nové podněty. Vznikla celá nová koncepce knihovnické práce, která se více než dříve zaměřuje na uživatele a na jejich přání a potřeby. Dalším indikátorem stoupající vitality a atraktivity knihoven je aktuální stavební boom v oblasti budov knihoven.

Problémem při prosazování středních a malých knihoven v Rakousku je zejména neexistence knihovního zákona, který by knihovnám zajistil existenci, finance a definoval jejich standardy a služby. Veřejné knihovny jsou závislé na libovůli zřizovatelů. Rakousko proto potřebuje existenci zodpovědné a moderní knihovnické politiky finančně podporované na spolkové i zemských úrovních.

Mezi významné budovy knihoven patří vídeňská Hlavní knihovna (Wiener Hauptbibliothek), otevřená v roce 2003 s velkým mediálním ohlasem. Knihovna se stala nejen magnetem pro publikum, ale také novým charakteristickým symbolem Vídně. V poslední době ji následovaly města Linec, Štýrský Hradec a Salcburk se svými knihovnami. Autoři charakterizují tyto knihovny po stránce architektonické i z hlediska koncepce služeb.

Klíčová slova: veřejné knihovny – využívání knihoven – knihovní budovy – zařízení a vybavení knihoven – knihovnické služby – Vídeň – Linec – Štýrský Hradec – Salcburk – Rakousko.

Summary:

World and Austrian libraries are experiencing boom in spite of predictions of their inevitable end. The use of Austrian libraries increased about more than 40 % during the last ca. twenty years.

New information and communication technologies didn't strike a fatal blow to libraries. On the contrary they gave them new impetus. The new concept of library work came into existence, more than ever concentrated on users, their wishes and needs.

Increasing vitality and attraction of libraries is also indicated by architectural boom in library buildings construction.

One of Austria's major problems concerning middle and small libraries is absence of a library act, which would guarantee existence and funding of libraries and define their standards and services. Public libraries are dependent on arbitrariness of local authorities. That's why Austria needs a liable and modern library policy supported on both federal and regional levels.

One of the major library buildings is the Wiener Hauptbibliothek (city library in Vienna) opened in 2003 with a great interest of media. The library made not only a magnet for public, but also the new symbol of Vienna. Its followers are recently Linz, Graz and Salzburg with their libraries. The authors describe these libraries, their architecture and the concept of their services.

Keywords: public libraries – use of libraries – library buildings – library equipment – library services – Vienna – Linz – Graz – Salzburg – Austria.

Knihovny po celém světě, tedy i v Rakousku, zažívají konjunkturu. Ze skladišť a úschoven tištěných médií či půjčoven knih se stávají moderní knihovny – místa komunikace a příjemného trávení času.

Kdokoli by se tak před 15 či 20 lety pokusil uspořádat kongres na téma budovy knihoven, vypadal by jako nepolepšitelný nostalgik neschopný jít s dobou. V prognostických kruzích bylo trendem rozmlouvat o umíráčku, který knihovnám zvoní. Knihám se prorokoval neodvratný konec. Ohromné knihovní fondy se považovaly za symbol minulých dob. V časech nových informačních a komunikačních technologií se knihovny jevíly beznadějně zastaralé. Jeden z nejvýznamnějších guru digitální společnosti, ředitel renomované mediální laboratoře MIT (Massachusetts Institute of Technology Media Lab) Nicholas Negroponte, zastával vyhraněný názor, že knihovny jako produkt průmyslové revoluce končí.

Uběhlo dvacet let a knihovnictví je dnes vitálnější než kdykoli dříve. Jak rakouské knihovny, tak knihovny celého světa prožívají rozmach. V posledních letech se neobyčejně zvýšila atraktivita Rakouské národní knihovny, rakouské univerzitní knihovny se nevyhýbají srovnávacím analýzám v mezinárodních měřítkách a většina zemských knihoven se považuje za živá a akceschopná zemská kulturní centra.

Rakouské veřejné knihovny přesahují návštěvností jakoukoli jinou vzdělávací instituci. Minulý rok byl rekordní: veřejné knihovny poprvé zaregistrovaly více jak 10 mil. návštěvníků. Bez veřejných a školních knihoven by – a to je třeba si říci na rovinu – nebylo v Rakousku možné celoplošně zajistit lokální informační a literární potřeby.

Negroponte se dopustil fatálního omylu, domníval-li se počátkem 90. let, že knihovny ztratí uživatele. Naopak – v průběhu necelých dvaceti let vzrostla návštěvnost rakouských knihoven o více jak 40 %.

Dalším indikátorem jejich stoupající vitality a atraktivity je aktuální stavební boom. V jednom z posledních čísel časopisu „Architekturwettbewerb“ se píše doslova: „V posledním desetiletí představují novostavby knihoven nejdynamičtější se rozvíjející oblast stavebnictví.“ A nejde jen o samotný fakt novostaveb, ale také o to, že jsou mimořádně atraktivní a obdivuhodné.

Přitažlivost budov knihoven objevili špičkoví architekti: přehled knihovních novostaveb a jejich architektů se čte jako „Who’s Who mezinárodní architektonické smetánky“ – v Berlíně Norman Foster, v Žurichu Santiago Calatrava, v Cottbusu Herzog & de Meuron, v Paříži Dominique Perrault, v Drážďanech Ortner & Ortner, anebo Rem Koolhaas v Seattlu (Seattle Public Library).

Negroponteova domněnka, že knihovny skončí, se ukázala jako naprosto mylná. O knihovny je větší zájem než kdykoli předtím. Změnily se totiž tak důkladně, že si to těžko mohli představit. Nové informační a komunikační technologie rozhodně nezasadily knihovnám smrtelnou ránu – naopak – neobyčejně je oživily a dynamizovaly. Vznikla celá nová koncepce či filosofie knihovnické práce, která se více než dříve soustřeďuje na uživatele a na jeho přání a potřeby.

V posledních dvaceti letech se knihovnická práce, funkce knihoven a v důsledku toho také požadavky na budovy knihoven (např. vídeňskou Hlavní knihovnu, Wissensturm v Linci či novou Městskou knihovnu v Salcburku) radikálně proměnily. Když to trochu přeženu: knihovny – sklady tištěných médií a úspěchaně navštěvované půjčovny knih – se transformovaly na místa komunikace a příjemného trávení času.

Podle Raye Oldenburga potřebujeme kromě domova a pracoviště ještě dobře fungující „třetí místa“. Ta považuje z celé řady příčin za společensky nesmírně důležitá. Pro tento účel disponují výjimečným potenciálem právě knihovny.

Nechci skrývat, že rakouská specifika prosazování středních a malých knihoven neulehčují. Jejich situace je obtížnější než v jiných evropských zemích zejména proto, že Rakousko patří mezi těch několik málo evropských států, kde neexistuje knihovní zákon, který by knihovnám zajistil existenci, finance a definoval jejich standardy a služby.

V naší zemi jsou veřejné knihovny mimořádně závislé na libovůli zřizovatelů. Tomu také odpovídá heterogenost rakouského knihovnictví. Ve Vorarlbergu mají obyvatelé ve srovnání s Korutany k dispozici dvojnásobek médií, která se půjčují – to si musíte vychutnat – sedmkrát více než v Korutanech.

Za této situace lze v Rakousku jen těžko mluvit o nějaké rovnosti šancí v přístupu k literatuře a informacím.

Je to absurdní – představte si, že by školní rozpočty, vybavení škol, velikost tříd, počet učitelů, ale i školní osnovy a jejich obsah závisely pouze na rozhodnutí a libovůli příslušného obecního zastupitelstva. Existenci zodpovědné a moderní knihovnické politiky finančně podporované na spolkové i zemských úrovních považují za – z hlediska potřeby vyvolání pozitivních změn – zcela nezbytnou. Na vypracování takové politiky musíme soustředit všechny síly!

Nejlepším argumentem pro výstavbu nové budovy knihovny je existence vydařeně a pozoruhodně knihovny někde v sousedství – zřetelně se to ukazuje na příkladu a vlivu vídeňské Hlavní knihovny (Wiener Hauptbibliothek).

Své brány knihovna otevřela roku 2003. Mediální ohlas byl dramatický a knihovna se stala nejen jakýmsi magnetem pro publikum, ale také novým charakteristickým symbolem Vídně.

Nová Hlavní knihovna se stala katalyzátorem výstavby rakouských knihoven. Jejimi následovníky jsou v poslední době zemská hlavní města Linec, Štýrský Hradec a Salcburk. Ještě před nedávnem by si zde nikdo nedokázal představit realizaci nových knihovnických budov v takových dimenzích a v takovém architektonickém pojetí.

Hlavní knihovna města Vídně

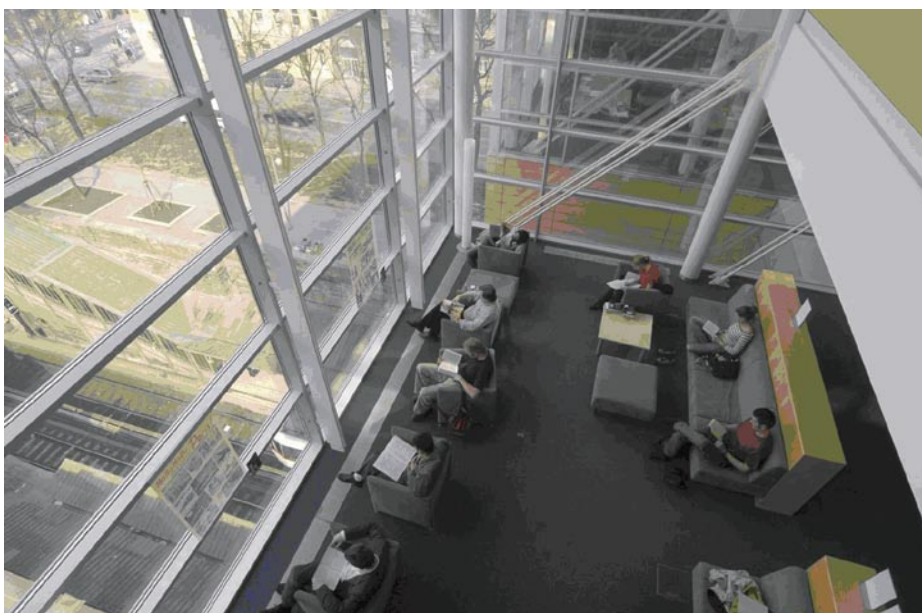
K otevření nové vlajkové lodi vídeňských knihoven (Büchereien Wien), Hlavní knihovny na Gürtlu, došlo po pěti letech diskusí, výstavby a zařizování 7. dubna 2003: uživatelům bylo zpřístupněno 240 000 knihovnických jednotek, 60 000 audiovizuálních médií, 62 pracovních PC, 48 pracovních stanic s přístupem k OPAC, 40 audiovizuálních pracovních míst. To vše se intenzivně využívá – za první měsíc se do knihovny přihlásilo na 5 500 nových čtenářů – a je to trvalý trend.

Enormní zájem veřejnosti se projevoval ještě před otevřením knihovny: snad ještě nikdy se v Rakousku o novostavbě knihovny tak široce a podrobně v tisku, rozhlasu i televizi nereferovalo.

Nebylo divu, jednalo se přece o rakouskou největší novostavbu veřejné knihovny, navíc architektonicky nesmírně zajímavou: pohled přitahuje především lákavé, velkoryse dimenzované vnější schodiště, rozložené impozantně od užší strany, otevřené do náměstí Urbana Loritze (Urban Loritz-Platz), až po střechu budovy. Schodiště prolamují vstupy do knihovny a do metra a svou otevřeností přitažlivě kontrastuje spíše uzavřené delší straně „knihovní lodi“.

Dojem z budovy zesilují vnitřní prostory: světlá a otevřená vstupní zóna, do jádra budovy spuštěná oválná světelná šachta a prosklená zadní fasáda s fascinujícím výhledem na Vídeň. Pozitivní pocit z knihovny umocňuje provedení pracovních míst a stanic pro práci s internetem, audiovizuálními dokumenty apod.

Impozantní architektura budovy reaguje na některé vysloveně problematické prvky zadání: podmínky památkové ochrany, požadavek začlenění střechy, polohu nad metrem a problém propojení s náměstím nacházejícím se před knihovnou. Vznikla budova, která působí výjimečnou formou a je ve Vídni pevně ukotvena.

Linec

Linecký „Wissensturm“ byl veřejnosti předán po dvou a půlleté výstavbě 15. září 2007. Pro knihovnu to byl poměrně bouřlivý rok: změnila svůj automatizovaný knihovnický systém (Libero od firmy Lib-It), veškerý provoz přizpůsobovala použití čipů RFID, realizovala novou výstavu a přebírala rekonstruované prostory.

Prvním zátěžovým testem budovy a zaměstnanců byl den otevřených dveří, který k návštěvě a prohlídce nové budovy a k účasti na řadě doprovodných akcí využilo na 15 000 zvědavých návštěvníků a návštěvnic, mladých i starých.

Budova poskytuje přístřeší ústředí linecké Městské knihovny a Lidové univerzity, linecké Mediální dílně (kde je možné ve vlastní režii produkovat televizní a rozhlasové vysílání) a vzdělávacímu středisku LeWis (Lernen im Wissensturm), které připravuje pro zájemce jakéhokoli věku pod vedením specializovaných školitelů kurzy využívající moderní výuková média. Těžištěm výuky jsou jazyky, výpočetní technika a základní vzdělávání. Pro akce je k dispozici skvěle technicky vybavený sál pro zhruba 200 účastníků. Ve foyeru je umístěno občerstvení – Tapas-Bar [ˈbe] – nabízející příjemný oddechový prostor a slušný výběr nápojů a španělsko-portugalských specialit. Zvědavce vyveze panoramatický výtah do 15. podlaží do výšky 63 m, odkud je možné se potěšit rozhledem po Linci, městu kultury a průmyslu.

Městská knihovna se tak po 70 letech strávených na Museumstrasse 15 dostala do úplně nového okolí v bezprostřední blízkosti lineckého Hlavního nádraží. Se změnou místa souvisí dobrá dosažitelnost veřejnou dopravou a možnost využití podzemních garáží za „povrchový“ tarif.

Na přibývající čtenáře a čtenářky, kterým nebyly služby knihovny po tříměsíční dobu stěhování přístupné, čeká 110 000 knihovních jednotek rozmístěných po třech a půl patrech, resp. na 2 300 m². První statistiky výpůjček vykazují potěšující 25% vzrůst. Zhruba třetinu fondu tvoří DVD, CD, CD-ROM a videomédia, která jsou umístěna v přízemí. K dispozici jsou zde odpovídající přehrávače. „Tržiště“ nabízí na krychlových regálech média s nabídkou aktuálních témat, pohled návštěvníka ale nejspíše utkví na kruhovitě uspořádaném úryvku z textu Margit Schreinerové – „15 způsobů, jak správně používat knihovny“ – který autorka osobně přednesla na kongresu BVÖ roku 2006. Představuje zároveň první literární zmínku o „Wissensturm“. V přízemí je také umístěno jedno ze sedmi naučných oddělení – „Příroda a technika“, dále šatna, akvárium s knihovnickou rybou (Bruno je maskot knihovny) a samoobslužná výpůjční zóna.

V létě byla všechna média vybavena a zabezpečena čipy RFID, které je možno načítat prostřednictvím odpovídajících anténních rámu. Čtečky čárových kódů se používají již jen pro načítání čtenářských průkazů. Pro vypůjčování a vrácení médií mohou čtenáři využívat pět samoobslužných výpůjčních zařízení a jeden automat od firmy 3M pro vrácení výpůjček (mimořádně v Rakousku první). V rámci nově zavedené sobotní výpůjční doby (10-15 hod.) pracuje knihovna v čistě samoobslužném režimu. Po zbývajících dny v týdnu je ve foyeru k dispozici „One-Stop-Shop“, který ve spolupráci se střediskem služeb soustřeďuje nabídku všech zde pracujících institucí (lidová univerzita, knihovna, občanská poradna).

Kolem jednoho z výtahů se po točitém schodišti zřízeném podle příkladu ulmské Městské knihovny dostaneme do mezipatra s nabídkou časopisů a denního tisku – je to takové „orlí hnízdo“ s dobrým výhledem na dění ve foyeru.

První patro je v protikladu k ruchu v přízemním vstupním prostoru koncipováno jako oáza klidu a soustředění. Základní dojem z tohoto prostoru: pracovní a poslechová místa a formální jazyk věcného pořádku. Je zde k dispozici volný výběr z veškerých naučných médií rozčleněných do dílčích celků: „Kultura a kreativita“, „Zdraví a zdravý životní styl“, „Společnost a politika“, „Domov a bydlení“, „Jazyky“ (včetně cizojazyčné knihovny věcně zaměřené na téma „Migrace“) a „Základní vzdělání a volba povolání“. Pro jednodušší orientaci jsou jednotlivé celky rozlišené barevně a nadpisy, které se v jednotném stylu používají k označování regálů, jednotlivých médií a v orientačním systému knihovny. Tematické celky se začaly postupně definovat ve spolupráci s lidovou univerzitou, nyní se o ně starají a dále je rozvíjejí smíšené pracovní týmy z obou institucí. Na stejném patře je také umístěno oddělení hudební (redukované o fond orchestrálních partitur, které jsou trvale zapůjčeny knihovně linecké Brucknerovy univerzity) a nabídka CD s klasickou hudbou. Speciálně projektované regály s kapacitou zhruba 50 CD/m umožňují CD atraktivně prezentovat z čelního pohledu.

Na malé podestě sídlí školicí středisko LeWis, které nabízí nejrůznější vzdělávací pomůcky – elektronické, akustické, optické i tištěné. Školitelé pomáhají při výběru médií a při překonávání nejrůznějších problémů souvisejících s učením. PC jsou zde vybavena řadou specializovaných programů a zpřístupňují rovněž server s nabídkou výukových programů. Celou elektronickou nabídku LeWis je možné využívat za poplatek 3 EUR/hod. Doplnují ji komfortní poslechová místa a místa určená pro sledování videonabídky, informační pulty a další pracovní místa. Právě zde se nejvýrazněji ukazuje výhodnost prostorového propojení knihovny a lidové univerzity, či jinak - jejich informačních a pedagogických kompetencí.

Důležitou součástí Městské knihovny je oddělení pro děti a mládež, které konečně našlo definitivní, láskyplně připravené útočiště ve druhém patře. Děti po jim určené nabídce všech zařízení Wissensturmu provází postavička KiWi (Kinder in Wissensturm) – výsledek kreativní soutěže. Děti se určitě cítí mezi pestrými CD-zvířátky a dvěma ohromnými knihomoly plnými obrázkových knih dobře a mohou zde aktivně trávit čas jak s rodiči, tak i bez nich. Hned naproti se na stejném patře nachází oddělení beletrie pro rodiče a mládež, které nabízí i dnes tak žádané mluvené knihy. Přechod z dětského oddělení do oddělení pro dospělé tvoří nabídka science fiction a hráček koutek s nabídkou her pro jakýkoli věk.

Nad kancelářskými prostory (3. - 5. patro) se v 6. – 15. patře nachází učebny lidové univerzity. V desátém patře se kromě tělocvičen a oddechových prostorů lze obdivovat školní výukové kuchyni s pozoruhodným panoramatickým výhledem. Dále jsou zde k dispozici kreativní prostory s nejmodernějším vybavením, patro počítačových učeben a nejrůznější prostory pro semináře.

Celá budova je zařízena v duchu zásad bezbariérového přístupu. Osobám s vadami zraku a nevidomým umožňuje orientaci v budově taktilní orientační systém včetně prostorového plánu. Indukční smyčky umožňují sledování kursů a přednášek i sluchově postiženým. Všechny prostory jsou zpřístupněné vozíčkářům, toalety přizpůsobeny tělesně postiženým a soustava vnějších výtahů je k dispozici špatně pohyblivým osobám i v případě požáru.

Po zdařilém rozjezdu se ve Wissensturmu dennodenně objevují nové možnosti dalšího rozvoje knihovnických aktivit. Obyvatelé Lince postupně začínají využívat celý potenciál propojení moderní infrastruktury budovy a vzdělávacích zařízení, která se zde nacházejí.

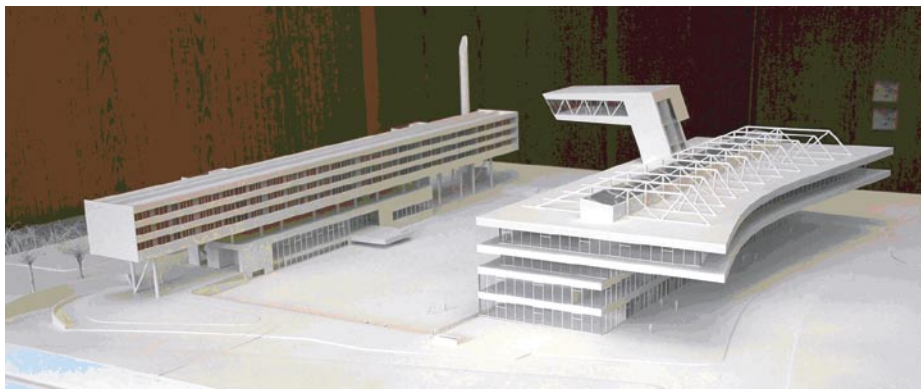
Salcburk

Nová salcburská Městská knihovna zahájila provoz 7. ledna 2009 na místě bývalého Lehenského stadionu. Zahájení provozu následovalo 9. ledna velkolepou slavností s ohňostrojem.

Nová Městská knihovna přirostla obyvatelům Salcburku od počátku k srdci. V prvním pololetí dosáhl počet výpůjček 530 000, to znamená nárůst 26 % oproti srovnatelnému období loňského roku. Za stejné období přesáhl počet nových čtenářů 6 000, z toho víc jak třetinu tvořily děti a mládež.

Městská knihovna je součástí celkového plánu stavebního rozvoje města, uskutečněného pod názvem Nové centrum Lehen. Lehen je městská čtvrť Lince s nejvyšším počtem obyvatel, nejhustší sociální sítí a nejvyšším počtem přistěhovalců. Cílem městské politiky je zastavit viditelný úpadek této čtvrti a nastartovat její nový vzestup.

Architektonický projekt je výsledkem celoevropské soutěže, na níž se podílelo na 140 architektonických kanceláří. Vítězný projekt studia Halle 1 byl realizován ve spolupráci salcburského stavebního družstva a vídeňské realitní kanceláře. Stavební záměr získal roku 2007 spolu s dalšími městskými projekty Cenu Otto Wagnera.

Projekt Nové centrum Lehen sestává z více staveb. Nad místem bývalé západní tribuny Lehenského stadionu bylo vybudováno obchodní centrum. Knihovna tvoří jakousi provozní osu místa, nad kterým se ve výšce 32 m vznáší panoramatický bar dostupný speciálním šikmým výtahem. Z baru se otevírá úžasná vyhlídka na salcburské Staré město. Knihovna je z přízemí dostupná třemi výtahy a velkým, v prostoru zavěšeným schodištěm.

V prostoru bývalé sportovní plochy stadionu byl zřízen veřejný park, který za teplejšího počasí zve k posezení na kruhovém schodišti. Na protější straně byl na místě bývalé východní tribuny vybudován obytný celek – v budově se také nachází městská víceúčelová hala s kapacitou 250 osob, středisko pro seniory a cateringová firma. Všechny obchody obchodního střediska jsou stejně jako knihovna přístupné přímo z prostranství před budovami, které je před nepříznivým počasím chráněno převísem nejvyššího patra knihovny a lze je rovněž využít pro pořádání veřejných akcí.

V blízkosti Městské knihovny se nacházejí zastávky pěti městských autobusových linek. Knihovna je také napojena na síť městských cyklistických stezek. Koncem roku zlepšila dostupnost knihovny nová zastávka S-Bahn. Knihovna leží v blízkosti hlavní městské dopravní osy, ulice Ignáce Harrera (Ignaz-Harrer-Straße), ze které lze odbočit do podzemních garáží umístěných přímo pod budovou s možností dvouhodinového bezplatného parkování.

Otevření lehenského centra předcházely tři roky náročných projekčních prací, stavebních příprav a vlastní výstavby. Pracovní tým musel řešit řadu dalších problémů. V důsledku sloučení tří oddělení (mediatéka, hlavní knihovna, knihovna pro děti) do jedné budovy bylo nutné nově vyřešit stavění a systematické třídění fondů, vytvořit nové tematické a zájmové celky a celý systém doladit. Do elektronického katalogu bylo nutné doplnit nové lokace médií, která byla opatřena novými etiketami. Kromě toho byl celý fond vybaven čipy RFID. Celá práce byla naplánována tak, aby byla dokončena ještě před kolaudací nové budovy a stěhováním.

Knihovna převzala novou budovu do používání v říjnu 2008, po dva následující měsíce budovu zařizovala a vybavovala. Po celé toto období poskytovala své služby ve staré budově bez jakýchkoli omezení. V prosinci se provozů určené ke stěhování uzavřely. Vlastní stěhování fondů proběhlo v pěti dnech prvního prosincového týdne. V této době bylo ze 150 000 knihovních jednotek fondu asi 31 % vypůjčených. Zbývající prosincové dny knihovna využila na přípravné práce v nové budově a na instalaci výpočetní techniky a zařízení pro práci s čipy RFID.

Test zařízení RFID proběhl rychle: odpovídající technika byla již od podzimu v plném provozu v bývalé mediatéce. Úspěšný test byl ostatně jedním z kritérií výběrového řízení předcházejícího nákupu technologie RFID pro novou budovu. Celá akce se velmi pozitivně osvědčila: obvyklé dětské choroby související se zaváděním nové technologie byly ještě před zahájením provozu v nové budově zvládnuty, integrace jednotlivých systémů

proběhla na podzim a kromě toho se již uživatelé v používání nového samoobslužného výpůjčního systému orientovali.

Celý výpůjční systém bylo možné v plném provozu spustit již ode dne otevření knihovny, neboli běžel i v den slavnostního zahájení. Náročným testem prvních dnů prošla jak technická infrastruktura knihovny, tak tým pracovníků bez potíží. Jistě tomu napomohla i dvoudenní pauza mezi vlastním technickým spuštěním provozu a oficiálním otevřením knihovny.

Ze zpětného pohledu lze konstatovat, že se pro hladký chod celého projektu, zejména z hlediska vybavování a zařizování knihovny, osvědčilo to, že měla plnou kontrolu nad jeho celkovým rozpočtem a disponovala tak vůči jeho dodavatelům a architektům statusem přímého zadavatele. V rámci fixního projektového controllingu bylo možné zajistit bezproblémovou spolupráci s pověřenými městskými stavebními odborníky.

Ještě před zahájením všech projekčních prací byl jako symbol změny pro knihovnu navržen nový firemní vizuální styl (corporate design) a byl opuštěn starý název „Stadtbücherei“. Barvy vizuálního stylu – červená, stříbrná, černá a bílá – také dominantně pronikly do vnitřního designu knihovny, především samozřejmě v podobě všudypřítomné červené kobercové podlahové krytiny. Nový vizuální styl určil vzhled všech informačních a propagačních materiálů knihovny až po její označení.

Základním rysem knihovny je otevřená koncepce jejích prostorů. Vychází z architektonického pojetí celé budovy a je knihovnou vědomě akcentována od počátku projekční práce. Dětem je ve druhém patře k dispozici 700 m² prostoru, zbývající oddělení knihovny využívají 3 200 m² volně průchozího prostoru třetího patra. Administrativní útvary knihovny se nacházejí ve druhém patře.

Obzvláštní důraz se kladl na to, aby byly prostory vizuálně snadno přehledné. Všechny regály třetího patra jsou přímo přístupné z téměř 7 m široké „uličky“ tvořící přístupovou osu celého prostoru. Nejsou zde žádné „skryté“ regály. Ze strany uličky jsou regály výrazně označené tak, aby nápisy bylo možné číst v chůzi. Ve vitríně je na ploše 12 m umístěn orientační plán, který opticky zvýrazňuje prostorové tematické uspořádání. Podél celé uličky jsou instalována přístupová místa k elektronickému katalogu, kde se orientační plán prezentuje v jiné podobě. Nabídka oddělení pro děti se člení podle věkových skupin, přičemž jejich vyznačení je umístěné na výrazných interiérových prvcích, např. nasloupech. Důležité orientační nápisy jsou vyhotovené nadměrným písmem přímo na zdech a mobiliáři knihovny.

Jak jsem se již zmínil, do prostorů nové Městské knihovny byly integrovány tři původně prostorově samostatné provozní celky: knihovna pro děti, mediátka a hlavní knihovna. Důsledkem integrace nebylo jen nové uspořádání volného přístupu, ale také jeho organizace. Jednotlivé soubory médií byly sloučeny do tematických oddělení (tzv. portálů) a odpovídajícím způsobem prezentovány. Portály lze srovnávat s tzv. kabinety jiných knihoven. Zároveň se ale nepřistoupilo k vytváření organizačních jednotek odpovídajícím jednotlivým portálům (ve smyslu knihoven v knihovně) – synergický efekt nového uspořádání by pak přišel nazmar.

Ve volném výběru se již nerozlišuje podle typů médií, ale podle jejich obsahu a témat. Naučná videa a CD-ROM se začleňují do fondu naučné literatury, právě tak, jako odborné časopisy. Všechny typy médií se ve volném výběru nabízejí v jedné tematicky členěné řadě. Mezi beletrií se „en face“, aby byly snadněji rozeznatelné, vřazují mluvené knihy.

Celý výpůjční proces běží, s výjimkou rezervací, za využití čteček RFID prakticky na sto procent v samoobslužném režimu. Média se vrací u pultu v přízemí. Zde se rovněž vrácené jednotky kontrolují, je tu k dispozici pokladna. Poškozená média se okamžitě předávají k opravě či odprodeji. Vracené jednotky se zde třídí a ukládají do vozíků, které se osobním výtahem dopravují do obou pater. Pult disponuje vlastním vstupem do výtahu, který může pracovat v přednostním režimu.

Obsazenost pultů se řídí aktuální situací – zpravidla 2 – 4 pracovníci. Jeden knihovník je stále přítomen u pultu v přízemí, ostatní se pohybují v celém prostoru knihovny, jsou zřetelně označeni jako pracovníci knihovny a jsou kdykoli zákazníkům a zákaznicím k dispozici.

Ve druhém a třetím patře nebyly pulty úmyslně zřízeny vzhledem k tomu, že by to neúčelně ztěžovalo flexibilní a efektivní nasazení pracovníků knihovny. Poradenské služby se nicméně čtenářům nabízejí na více „styčných bodech“ knihovny. Veškeré výpůjční procesy a referenční služby fungují od počátku hladce, nebylo nutné je nijak přizpůsobovat.

Pro veřejné akce knihovny jsou kromě velkého přednáškového sálu k dispozici i další místa: do prostorů knihovny je ve třetím patře začleněn „dětský pokoj“ a další dvě místnosti oddělené skleněnými plochami. V jedné z nich je možné bezplatně pracovat s internetem, čítárna je – jak již vyplývá z jejího názvu – určená především pro předčítání. Všechny místnosti jsou plně připravené pro veřejné prezentace. Kromě toho se i ve volně přístupných knihovnických prostorách nacházejí zóny, ve kterých je možné bez problémů pořádat akce až pro 150 osob. Před oddělením pro děti a mládež se nachází velké „sedací schodiště“, které je vhodné především pro pořádání úvodních instruktáží. Dále je ještě k dispozici zvukově izolovaná místnost s klavírem: zde umístěné křídlo mohou uživatelé po přihlášení volně používat.

Knihovna nabízí celkem 200 pracovních míst a míst k sezení. 45 míst je vybaveno přístupem k internetu, resp. audio- a videopřehrávačem. Zvýšení počtu pracovníků umožnilo od února rozšířit návštěvní dobu o sobotu, 10-15 hod.

Rakousko se třemi novými projekty novostaveb veřejných knihoven přihlašuje k evropským knihovnám. Doufejme, že budou následovat projekty další.

Překlad Jindřich Pilar
jindrich.pilar@nkp.cz